

A FASÍRT HADMŰVELET

A második világháború egyik legnagyobb átverése

1943. január 24-én a londoni Szent Pankrác Kórházban meghalt *Glyndwr Michael* hajléktalan. Néhány nap múlva szigorú tekintetű ismeretlenek érkeztek a kórházba, és ellentmondást nem tűrő arccal, hivatalos papírokat lobogtatva magukkal vitték a holttestet. A titkolózás nem volt véletlen. Valószínűleg Glyndwr Michael volt az, aki az egyik legfontosabb szerepet játszotta a szicíliai partraszállásban – igaz, csak a halála után.

◆ Glyndwr Michael harmincnégy éves volt, és keserű sors jutott osztályrészéül. Wales déli részén született egy kisvárosban, szegény munkáscsaládban. Az apja szénbányász volt, de öngyilkos lett, amikor a fia tizenöt éves volt. Ettől kezdve az anyjával élt, de nem tudott mit kezdeni magával, soha nem talált olyan munkát, amelyből eltarthatta volna magát. Harmincegy évesen végleg magára maradt, mert az anyja is meghalt. Glyndwr ekkor nekiindult, és csavargóként járta Nagy-Britannia útjait. Mint olyan sokan mások, ő is Londonban kötött ki. Az utcákon élte a hajléktalanok életét még három évig. Ekkor – vagy azért, mert annyira éhes volt, vagy mert öngyilkos akart lenni – patkányméreggel átítatott kenyérmaradékot evett valahol a King’s Cross egyik raktárépületében. Itt találtak rá, miközben haldoklott. A kórházban még két napig élt.

Az orvosok és az ápolók valószínűleg nagyon csodálkoztak, amikor néhány nap múlva szigorú tekintetű ismeretlenek érkeztek a kórházba, és ellentmondást nem tűrő arccal, hivatalos papírokat lobogtatva magukkal vitték a holttestet. A háttérben a második világháború egyik döntő momentuma állt, a szövetségesek szicíliai partraszállása.

1943-ra elérkezett az idő, hogy Olaszországot elvegyék a tengelyhatalmaktól. A legtöbb stratégia egyetértett abban, hogy Szicíliát kell lerohanni, majd onnan észak felé elfoglalni az Appennini-félszigetet. Ahogy Churchill a maga nyers szókimondásával megfogalmazta: „Csak egy ostoba barom nem tudja, hogy Szicíliáról van szó.”

A cél pedig az volt, hogy a németek ne tudják. A szövetségesek tisztában voltak vele, hogy Hitler minden bizalmát elvesztette Mussolini felé, és már egyáltalán nem bízik az olaszokban. Ezért aztán Mussolini hiába mondogatta, hogy a partraszállás Szicíliában várható, Hitler lesöpörte ezt az érvet az asztalról. Meg volt győződve róla, hogy az angolok és az amerikaiak Görögország vagy Szardínia felől fognak támadni. Annak érdekében, hogy alaposan megerősítsék ezt a tévhitet, a szövetségesek az egész világháború egyik legnagyobb szabású félretájékoztató kampányát indították meg.

Az angoloknak létezett már egy tervük az ellenség hatékony megtévesztésére, aminek az volt a lényege,

hogy egy jól kiválasztott helyen tengerbe dobott holttest felhasználásával hamis információt juttatnak el hozzánk. Ennek az ötletnek a szálai Ian Fleminghez, a James Bond-figura megteremtőjéhez vezetnek, aki a háború alatt a brit titkosszolgálat magas rangú tisztje volt. Egy olyan holttestre volt szükségük, akit senki nem fog keresni, akinek a személye nem vezet veszélyes kutakodáshoz és kellemetlen kérdésekhez.

Ezzel párhuzamosan minden részletre kiterjedő, átgondolt kampányt indítottak annak érdekében, hogy a megtévesztés során felhasznált hamis információkat a lehető legtöbb oldalról megtámogassák. A szövetségesek nem voltak restek létrehozni egy tizenkét

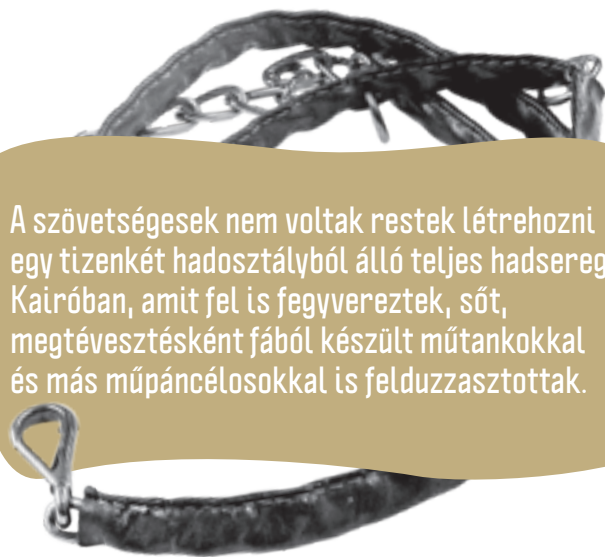
hadosztályból álló teljes hadsereget Kairóban, amit fel is fegyvereztek, sőt, megtévesztésként fából készült mütankokkal és más múpáncélosokkal is felduzzasztottak. Hogy mindez hihető legyen, teljesen valóságos hadmozdulatokat indítottak Szíriában, egymás után vették fel a görög tolmácsokat, görög valutát és térképeket halmoztak föl. A műveletekről szóló kommunikációt szándékosan szárazföldi telefonvonalon bonyolították, és a rádióforgalmat a minimumra csökkentették, mert tudták, hogy a német hírszerzésnek ez szemet fog szúrni.

Miután egy megbízható patológussal hosszasan konzultáltak, Glyndwr Michael mellett döntöttek. Mivel tudták, hogy ez a vállalkozás hatással lesz a háború kimenetelére, a lehető legalaposabban megterveztek minden apró részletet. A hadműveletnek a *Mince meat* nevet adták, aminek a magyar fordítása általában vagdalthús, de ez esetben a tartalmát pontosabban kifejezi a fasírt szó – ez ugyanis közelebb áll az eredeti angol jelentéshez, ami az ellenfél teljes megsemmisítésére utal.

Az álinformációt egy személyes levél hordozta, amelyet a teljes hitelesség kedvéért tényleg maga az állítólagos forrás, Sir Archibald Nye altábornagy írt meg pontosan meghatározott irányelvek alapján, a sós tengervízben nem oldódó tintával. A levél Sir Harold Alexandernek, az angol-amerikai tizennyolcadik hadsereg parancsnokának szolgált, és figyelmeztette, hogy a németek nagy erőket vontak össze a görög partoknál, valamint Krétánál. Azt írta, hogy a küszöbön álló támadás érdekében komolyabban meg kell erősíteniük a csapataikat a Peloponnészoszi-félszigeti Araxos-foknál és Kalamata városánál.

A levelet egy lezárt aktatáskába helyezték, amelyet a szabványos egyenruhába és ballonkabátba öltöztetett holttest derekára erősítettek egy bőrborítású acél láncsal. A kabát belső zsebébe gondosan összeválogatott tárgyak kerültek. Először is egy William Martin őrnagy névre szóló, fényképes katonai igazolvány. Fotót már nem lehetett készíteni Michael arcáról, ezért a rá kissé hasonlító Ronnie Reed századost fotózták le. A gondos előkészítésnek köszönhetően a hírszerzési zsargonban zsebpiszoknak nevezett tárgyak között volt többek közt egy fénykép a halott Pam nevű menyasszonyáról, egy szerelmeslevél, egy nemrég vásárolt jegygyűrű számlája, egy hetvenkilenc fontnyi összegű tartozásról szóló követelés értesítője a Lloyd's Banktól, egy ezüst kereszt, egy Szent Kristóf-medál, cigaretta, egy valódi előadásra szóló londoni színházjegy és egy haditengerészeti klubbelépő.

„Martin őrnagy” holttestét tengeralattjárón szállították a spanyol partok közelébe. Itt óvatosan kihelyezték

A szövetségesek nem voltak restek létrehozni egy tizenkét hadosztályból álló teljes hadsereget Kairóban, amit fel is fegyvereztek, sőt, megtévesztésként fából készült mütankokkal és más múpáncélosokkal is felduzzasztottak.

a vízbe egy olyan helyen, ahol az áramlatok szinte biztosan partra sodorják, a dél-spanyolországi Huelva közelében. Ez azért volt lényeges, mert a britek tudták, hogy ezen a helyen a német titkosszolgálat kiváló kapcsolatokkal rendelkezik. Biztosak lehettek benne, hogy bár Franco Spanyolországa papíron semleges, a valóságban készségesen együttműködik a német vezetéssel.

Egy halász 1943. április 30-án annak rendje és módja szerint meg is találta a testet, átadta a hatóságoknak, azok pedig nem hivatalos csatornákon értesítették az Abwehrt, a német katonai hírszerzést. Miután kinyitották a táskát, felbontották, majd óvatosan visszazárták a levelet, és mindent lefényképeztek, a németek visszaadták a testet a spanyoloknak. Ők eltemették, a nála talált táskát pedig udvariasan visszaszolgáltatták a briteknek, akik pontos vizsgálatokkal megállapították, hogy a németek elolvasták a csalilevelet.

A megtévesztés olyan jól sikerült, hogy az szinte a kitalálót is váratlanul érte. Hitler végleg meggyőződött róla, hogy a balkáni partraszállás valós veszély, ezért megerősítette a görög vizeken szolgáló csapatait, sőt, ehhez részben Szicília környékéről vont el erőket. A szövetségesek hamarosan nagy erővel támadtak, és a vártnál jóval kevesebb áldozattal elfoglalták Szicíliát. A német vezetés annyira bekapta a horgot, hogy már javában folyt a brit-amerikai invázió, amikor ők még mindig csapatokat csoportosítottak át az olasz partok mellől Görögország irányába. Mire végül feleszméltek, már régen késő volt.

Glyndwr Michael, a nincstelen walesi hajléktalan holtteste a spanyolországi Huelvában maradt eltemetve, William Martin őrmester néven. Amikor az akció titkosítását a hetvenes években feloldották, a brit haditengerészeti átvette a sír gondozását, 1997-ben pedig a fejkő feliratát kiegészítették az eredeti névvel. ♦

SZÖVEG –
FUTÓ ISTVÁN

SOROZAT –
LEZSER

VISSZAPÖRGETÉS

- ◆ Végre rászántam magam és felhuppantam a fotelből, amit gondosan visszatettem a csomagolásába és folyamatosan száradó homlokkal lehátráltam vele az autónkhoz, amivel úgy 60 km/órás átlagsebességgel toltam el az Ikeáig. Itt a sor ugyan egyre csak nőtt, de a végén egy csomó pénzt kaptunk a mosolygó pénztárostól.

A lakásban aztán napról napra egyre kevesebb lett a tárgy, ezekért folyton pénzt kaptunk különböző üzletekben, vagy egyszerűen áttolattunk mindenféle rokonunkhoz, barátunkhoz, akiket újabb és újabb felesleges, új (vagy majdnem új, de még teljesen használható) konyhai és más használati tárgyakkal traktáltunk. Általában elfogadták ezeket...

Dinamikusan fogytak a könyveink is, sőt, végül már maga a könyvespolc sem állt a helyén; sem a mai helyén, sem pedig az előzőn, mert jött egy ember a segédjével és két nap alatt szétszerelte, elhordta (egy kávét azért elfogadtak), szerencsére ezért is elég sok pénzt kaptunk cserébe.

A gyerekek is egyre kisebbek lettek, az alsó szomszédok két, egymás megelőző évben bontották le a plafonjukra erősített hangszigetelő borításokat. Mi jó sok festéket vakartunk le a falakról, míg az üres szobák egyre sivárabbak lettek. Ekkor meglátogatott bennünket az eladónk, aki sorra visszavonta a korábbi féligazságokat és félhazugságokat, az udvari parkolással, a közös költséggel és más dolgokkal kapcsolatban. Egyébként is egyre bübájosabb és kedvesebb lett, míg a végén rengeteg pénzt utalt a számlánkra és még a bankhitelünktől is megszabadultunk.

Így lettünk boldog és valamivel gazdagabb, fiatal házások. ◆

MÉCSSES

- ◆ Koraeste, söröző-kávézó. Kis üvegtartóban mécses az asztalon, egyébként kevés fény, alig vannak lámpák, amolyan beülős félhomály. A mécses valahogy pont úgy világít, hogy nem látom a barátom arcát, a szemét; pedig fontos, nagyon fontos dolgokról beszélünk. Az életről, amit élünk, a tegnapról, a máról. Nagy döntésekről. Jókról és rosszokról. Boldogságról, kisiklásról.

Pakolom a mécseset ide-oda az asztalon. A tartóba állított étlap mögé, a fűszerek mögé, a szalvétatartó mögé. Csak bénázok. Háromszor odébb rakom. Itt sem jó, ott sem. Az is eszembe jut, hogy a végén még megég valami, meggyullad az étlap, vagy a szalvéta, vagy mit tudom én.

Ő felnéz, egyszerűen megfogja és elfújja a mécseset. Egyetlen mozdulattal megoldja a problémát. Én meg csak tologattam jobb-balra, és persze sehogyan sem volt jó. Mindig ez van. Tologatom, aggódom. Közben meg nem látom azt, amit vagy akit kellene, amit vagy akit szeretnék. Mégsem jut eszembe a megoldást keresni. Sőt, az sem jut eszembe, hogy meg kellene oldani. Ösztönösen eltolni, elhalasztani, eldugni, eltakarni akarom. Ez a zsigeri reakcióm.

Most már beszél, már látom az arcát, a szemét. Okosakat mond, meg pár nem okosat is. Ilyen ez. Hallom is, értem is. Válaszolok is, (talán) okosakat, meg (biztosan) pár nem okosat is. Bízom és biztatom. És halkan magamat is. Közben nem megy ki a fejemből a mozdulat, ahogy elfújja a mécseset.

Elmesélem neki, hogy bejelöltem egy programot a Facebookon, az a címe, hogy „A halogatás pszichológiája.” Kérdi, hogy el is megyek-e rá? Dehogy, válaszolom. Majd talán máskor, egy következőre. ◆

SZÖVEG –
STREIT NÓRA

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

Angyal, KÉT LÁBBAL A FÖLDÖN

Agárdi Szilvia háziasszonyi-műsorvezetői szerepet töltött be azon a látássérült sorstársainak szóló rendezvényen, ahol először találkoztunk. Az első, ami megragadott benne, a szemet gyönyörködtető megjelenése volt, majd miután néhány szót beszélgettünk, nyitottsága, kedves odafordulása fogott meg. Segítséget elfogadni tudó, ám a lehető legnagyobb fokú önállóságra törekvő személyisége is megcsillant előttem abban a néhány percben. Kíváncsi lettem ennek az alig 24 éves lánynak, énekesnőnek, esélyegyenlőségi aktivistának a titkára: az egyik azonnal megmutatkozott édesapja támogató, mégis háttérben maradó jelenlétében, amelyet az interjú során tapasztaltam.

◆ – **Határozott, autonóm, céltudatos személyiség képe bontakozott ki bennem rólad. Ez mennyire köszönhető a szüleid nevelésének, és mennyire fakad belőled?**

– A családhoz ennek mindenképpen köze van: az embert, különösen, ha látássérült, meghatározza, mit kap a családjától, mit visz el abban a bizonyos batyuban, amikor felnőtt. Én nagyon szerencsés vagyok, mert teljes családban nevelkedtem, amely értékekre nevelt. Nagyon nyíltan kommunikáltunk egymással minden tekintetben, testvéreimmel összetartásban élünk a mai napig. Én vagyok a legfiatalabb: a bátyáim kettő és kilenc, a nővérem pedig 12 évvel idősebb nálam. Nem babusgattak, hanem mindenbe bevettek: bonyóztunk, vittek mindenfelé, biciklizni, úszni, síelni, lovagolni. Teljes értékű életet élhettem velük.

Amikor megszülettem, a szüleimnek rengetegen tanácsolták, hogy adjanak speciális gondozásba – de ők soha nem akarták, hogy elszakadjak tőlük. Arra törekedtek, hogy mindent megéljek velük, ugyanúgy, mint egy látó kisgyerek. Nagyon nehezen, de sikerült elérniük, hogy ne kerüljek el otthonról.

– Nyílt, barátságos embernek tűnsz, velem is nagyon közvetlen voltál, amikor először találkoztunk.

– Sokan azt gondolják, hogy ha valaki látássérült, akkor bezárkózik. Nekem az volt a célom, hogy ne azt lássák, hogy nincs életkedvem, hanem hogy egy teljesen normális életű ember vagyok, aki ugyanolyan értékeket akar képviselni, mint bárki más. Azért én sem mindig vagyok nyílt: van olyan helyzet, amikor bezárkózom. Attól függ, hogy ki mit hoz ki belőlem.

Amikor megszülettem, a szüleimnek rengetegen tanácsolták, hogy adjanak speciális gondozásba – de ők soha nem akarták, hogy elszakadjak tőlük.

– Ha valakinek az egyik érzékelési módja kiesik, a többi felfokozódik – gondolod, hogy az intuíciód „kiélelése” ennek köszönhető?

– Évekig megfigyeltem magam, hogyan reagálok helyzetekre, megbeszéltem a látókkal, hogy ők mit láttak valakinek az arcán, és én mit éreztem az illetővel kapcsolatban. Ez mindig jól egyezett, és rájöttem, hogy én is el tudom már dönteni, ki milyen személyiség, főként a hangjától ítélve. Sok esetben már nincs velem látó, így muszáj egyedül megítélnem, hogy milyen az illető.

– Úgy érzékelem, hogy biztonságban érzed magad az emberek között, kerek a világod.

– Igen, nagyon jóban vagyok magammal és a világgal is. Bevallom őszintén, nem igazán tartom látássérültekkel a kapcsolatot, és nem azért, mert nem akarom, hanem mert egyszerűen én annyira a látók között élek, hogy nem nagyon találkozom a sorstársaimmal. Viszont amikor 14 évesen részt vettem egy bentlakásos közlekedési tréningben, rácsodálkoztam arra, hogy egyes látássérültek szerint „mindenki rossz, mert én nem látok”, „mindenki szerencsés, csak én vagyok szerencsétlen”. Sajnos, ha valakit már kisgyerekként beadnak egy kollégiumba, egy burokban szocializálódik, ahol mindenki ugyanazzal a problémával küzd. Számára kikerülni a világba sokkal nehezebb lesz. Nagyon sokat számít tehát a környezet. Én azt gondolom, hogy az én helyzetemről senki nem tehet, elfogadtam önmagam, a hozzám közel állók is elfogadtak, és azon dolgozom, hogy mások is teljes értékű emberként kezeljenek. Az a megdöbrentő, hogy nekünk ezért dolgoznunk kell.

– Alig hat hónapra születted, ezért lettél „aliglátó”. Mesélsz kicsit a születésed körülményeiről?

– Anyukám várandósként kapott egy fertőzést a kórházban, ami sajnos olyan súlyos volt, hogy korábban meg kellett születnem. Keszthelyről átvittek minket Zalaegerszre, ott tudtam megszületni. Az első 72 órában

az életemért küzdöttek, majd sokáig voltam inkubátorban, hogy beérjem azokat a babákat, akik kilenc hónapra, egészségesen születnek. Pécsen többször műtötték a szemem, de sajnos nem sikerült a műtét. A bal szememmel semmit sem látok, a jobb szememben van egy nagyjából 9 százalékos látásmaradvány. Nehéz elmondani, mert nem tudom, milyen látni. De az arcod körvonalait látom, érzem a fényeket, a színeket, itt, a teremben látom, hogy ez a csé-sze világosabb, mint az asztal.

– Mit tudsz megcsinálni egyedül, és mi az, amiben segítségre van szükséged?

– A hajamat, a sminkemet, amit ma láatsz, azt én csináltam. A szemhéjamnál a kihúzást még sajnos nem tudom egyedül, ebben anyukám segít. A főzést is tanulnom kell még. De egyedül öltözködöm, megyek el bevásárolni – nagyon igyekszem.

– Az ország csak 2012-ben ismert meg, amikor 17 évesen a Voice című tehetségkutatóban szerepeltél, de már sokkal régebb óta, 8 éves korodtól énekelsz. Ez hogyan kezdődött?

– Apukám mondta mindig, hogy nagyon szép a hangom, érdemes lenne ezzel foglalkozni. Édesanyám inkább óvott volna az esetleges csalódásoktól. Minden évben vittek az iskolából versenyekre, ahol bár megyei szinten aranyminősítést kaptam, fájó pont, hogy országos népdalversenyre valahogyan, akármit csináltam, sohasem jutottam el. Aztán 16 évesen, még a Voice előtt részt vettem Hévízen egy kisebb tehetségkutatón, amit megnyertem. Az egyik zsűritag Keresztes Ildikó volt, ő biztatott, hogy foglalkozzam ezzel komolyabban is. És ekkor jött a Voice.

– Hogy emlékszel vissza a műsorban töltött időszakra? Éppen 7 éve volt az emlékezetes párbaj Pál Dénessel, amelyből végül ő került kis győztesként.

– Félénk voltam és tapasztalatlan. Már akkor is tudtam, mit szeretnék, csak sokkal bizonytalanabb voltam. Nagyon szerettem és szeretem, amit csinállok, szeretetből énekelek, nem a versenyzés hajtott. A dalunk így inkább lett duett, de nem is volt igazán versenydal.

– Bár a műsorból kiestél, elindult az énekesnői karriered. Mikor költöztetek Budapestre?

– Eleinte ingáztunk, de nem lehetett bírni a rengeteg autózást a fellépésekre, így végül a munkák végett felköltöztünk a szüleimmel, úgy, hogy a várvölgyi otthonunk is megmaradt.

Amikor 14 évesen részt vettem egy bentlakásos közlekedési tréningen, rácsodálkoztam arra, hogy egyes látássérültek szerint „mindenki rossz, mert én nem látok”, „mindenki szerencsés, csak én vagyok szerencsétlen”.

– Nagyon elfoglaltnak tűnsz. Az éneklés mellett a 2014–15-ös „főállású angyalságod” óta különböző kampányokban veszel részt, aktív a társadalmi szerepvállalásod. Mi most számodra a prioritás?

– Szerencsére rendszeresen hívnak énekelni, de az elsődleges az úgynevezett esélyegyenlőségi aktivista szerepem. Nem én találtam ki, de tudok vele azonosulni, és szívesen állok olyan ügyek mellé, amelyek valóban kiszélesítik a látássérültek lehetőségeit. Ilyen volt az Informatika a Látássérültekért Alapítvány Lapról hangra projektje, amelyet egy éven keresztül népszerűsítettem a Vodafone Főállású Angyalaként. Számtalan megkeresés érkezik, de aminél azt érzem, hogy nincs mögötte tartalom és szív, azt nem tudom segíteni.

– Mi az az ügy, ami mellé a legutóbb odaálltál?

– A Dorko Loyalty is Royalty kampánya a vakvezető kutyák kiképzését támogatja már ötödik éve. Eddig akár 5 évet is várt egy látássérült arra, hogy kutyát kapjon, a kampáynak köszönhetően viszont ez a várakozási idő lecsökkent nagyjából 3 hónapra. Én a kampány kiemelt arca vagyok, a rendezvényeken való megjelenés, a figyelemfelhívás a dolgom. Nagy igény van ezekre a labradorokra, szerencsére Magyarországon különösen jó a képzésük. Fontosnak tartom emellett az érzékenyítő előadások tartását, óriási igény van rá, csak nem tudok önerőből vidékre utazni. Hosszabb távú célom egy saját projekt elindítása is.

– Feltűnt, hogy a fehér botról szeretnéd levenni a stigmatát, szinte divatkellékként használod a képeiden. Az sem titok, hogy komolyan veszed a sportolást és mindig nagyon igényes a megjelenésed. Miért fontos ez számodra?

– Ezt szintén a sztereotípiák elkerüléséért kezdtem el, meg persze magam miatt is: hogy ne azt lássák, hogy itt van egy vak ember, hanem hogy itt van egy jó nő. ♦

FEBRUÁRI KIMENŐ

A CSOMÓTÜNDÉR

A csomótündér már évszázadok óta köti egymáshoz a szerelmespárokat, amikor egy nap végzetes hibát követ el: egy össze nem illő pár, Menyus királyfi és Panni királynő cipőfűzőjét gabalyítja össze. A királyfi és a királynő mindent megtesznek, hogy boldogan éljenek, amíg meg nem halnak, de folyton hasra esnek a cipőfűzőjükben. Kisfiuk, ifjabb Menyus pedig egyre szomorúbban és kétségbeesettebben hallgatja szülei állandó veszekedését... Mit tehet ilyenkor a csomótündér? El lehet-e vágni a tévedésből kötött csomót? Az előadás a gyerekek számára átélhetően, a mese nyelvén beszél olyan helyzetekről, mint a válás vagy a mozaikcsaládok létrejötte. A darab *Gimesi Dóra Csomótündér* című meséje alapján készült, hatévesnél idősebb gyerekeknek ajánlják.

Budapest Bábszínház, 2020. február 25. és 26.

MAJD NEM VALAKI – UDVAROS DOROTTYA KONCERTJE

Három évtizeddel első lemeze után elkészítette második önálló albumát Udvaros Dorottya. Az 1985-ben megjelent *Átutazó Dés László és Bereményi Géza* közös alkotás volt. A színésznő azért nem akart a sikeres lemez után egy újat készíteni, mert azt érezte, hogy az akkor létrejött ihletett állapot egyszeri és megismételhetetlen volt. Amikor azonban találkozott Hrutka Róbert zeneszerzővel, meggondolta magát. *„Azonnal megéreztem, milyen sokoldalú és érzékeny művész, és rögtön meg is kértem, hogy ha van kedve, írjon egy dalt az önálló estemre. Ebből végül három dal lett Bereményi Géza szövegeivel, aminek nagyon örültem, és szép lassan jött a többi is. Voltak köztük líraiak, pörgősebbek, és elkezdtünk gondolkodni, miként álljon össze egy lemezanyag”* – meséli Udvaros Dorottya.

Miskolc, Művészetek Háza, 2020. február 28.

PANNON FILHARMONIKUSOK: BABZSÁK VI.

A Babzsák sorozat három év alatti csöppségeknek nyújt olyan zenei élményt, amely a közös daléneklésen, mondókázáson keresztül juttatja el a piciket a vonós kamaraegyüttes játékának hol ritmusban gazdag, hol pedig elandalító élményéhez. A sorozat állandó közreműködői a *Buborék Kvartett* és *Hrubi Zsuzsanna* zeneterapeuta.

Pécs, Kodály Központ, 2020. február 25.

PITYPANG/POR

Az értelmi sérült színészekből álló Baltazár Színház 2017-ben mutatta be a *Pitypang* című táncszínházi produkciót, annak a folytatása a *Por* című előadás. A *Pitypang* metaforikus, lírai nyelven beszél a szerelemről, magyar költők szövegeinek és a színészek saját gondolatainak felhasználásával. Ezzel a finom, pasztell és idilli világgal száll vitába az este második részében a *Por*. *Vörös István* drámája éles kritikát fogalmaz meg a harmónia iránti olthatatlan vágyunkról, önmagunkról és a színházról magáról is.

Budapest, Baltazár Színház, 2020. február 7., 8., 9.

GOSPEL-KONCERT A MÁTYÁS-TEPLOMBAN

A 90 perces program első részében *Alexis Rainbow* jazzénekes és *Dianna Rose White-Gould* zongoravirtuóz duettjét hallhatják, amely lendületes indítása lesz az estnek. A koncert a *Sing'n Swing'n Sista's* formáció – *Harriet Lewis*, *Joan Faulker* és *Joanne Bell* – produkciójával folytatódik, akik gospelt énekelnek mély átéléssel, kiváló hangai adottságokkal. Őket a *Csík Gusztáv Trió* kíséri káprázatos játékával. *Csík Gusztáv* az egyik legelismertebb zenész a hazai és európai jazzéletben, zenésztársai *Sangoma Everett* és *Markus Schieferdecker* – az amerikai és az európai jazz kiemelkedő alakjai.

Budapest, Mátyás-templom, 2020. február 24. és 25.

VII. HAGYOMÁNYŐRZŐ FARSANG PANYOLÁN

A fesztiváljairól és hagyományőrző rendezvényeiről ismert Panyola ismét várja az érdeklődőket, ezúttal is lesz farsangi álarc-készítés, tánctanítás, felvonulás, koncertek és előadások.

Panyola, 2020. február 8.

PEDAGÓGUS EXPÓ 2020

Baltoni Kata, az „Így tedd rá!” néptáncpedagógiai program megalkotója idén harmadik alkalommal rendezi meg a pedagógusok szakmai fórumát a Budapesti Kongresszusi Központban. Az eseményen előad többek között Bagdy Emőke, Tari Annamária és Berecz András. A tavalyi évhez hasonlóan négy teremben, három folyosón több mint félszáz kiállító és előadó várja az érdeklődőket. Az eseményen jótékonyági gyűjtést is rendeznek a Kárpátalján élő elhagyott gyermekek javára.

Budapest Kongresszusi Központ, 2020. február 22.

PSZICHOPERA – OPERAHŐSÖK PSZICHOTERÁPIÁN

Népszerű operák jól ismert szereplőit láthatjuk páciensként *Hábetler András* és a *FareMido Operatársulat* előadásán. *F. Várkonyi Zsuzsa* pszichológus beszélget mások mellett az életközépi válságban lévő Don Giovannival; Carmennel és Don Joséval, akik párterápiával próbálják megmenteni kapcsolatukat; és az önértékelési zavarokkal küszködő Almagro grófnéval. Kiderül, hogy a pszichológus kérdéseinek hatására módosulhat-e az operahősök karaktere, és vajon megváltoztatható-e a zeneszerző által megírt végzetük.

Budapest, MOM Kulturális Központ, 2020. február 25.

ELSŐ ÉVRE FECSKE

A lemezbemutató, mesélős esten megrázó, felemelő és könnyed családi történetek váltják egymást és a dalokat. Mint egy olyan családi asztalnál, ahol három-négy generáció élvezi az együttlét örömét, és a régi adomák után dalt kíván a szív. Az est egyik résztvevője *Hrutka Róbert*, aki ezúttal akusztikus, játékosan rusztikus zenével készül; a másik pedig *GreCsó Krisztián*, aki évtizedek után talált vissza a vershez, de aki ezen az estén sem hűtlen kedves formájához, a meséléshez. A két szereplőt zenészek is segítik a különleges előadásban.

Budapest, MOM Kulturális Központ, 2020. február 6.

KÜLÖNLEGES ÉLETEK

Az *Éltrevalók* rendezőinek új filmjében Brúnót és Malikot ismerhetjük meg, akik közel húsz éve egy különleges feladatnak szentelik életüket. Olyan hátrányos helyzetű fiataloknak igyekeznek segíteni, akik autizmussal élnek. Minden gyermek más és más területen küzd nehézségekkel, így mindegyikük kezelése egyedi módszereket kíván, amelyek olykor szélsőségesek, de leginkább rendkívül szerethetők és a mulatságosak.

Országszerte a mozikban

SZÖVEG –
OSZTOVITS ÁGNES

BÚCSÚ A TÍZES ÉVEKTŐL

Noha az új évtized csak jövőre lép életbe, a világsajtó azt hangsúlyozza, hogy 2020-szal egy korszak véget ért, és mérleget von a tízes évekről. Két igazán fontos irodalmi mű született az elmúlt tíz évben, állítják még Amerikában is, a norvég Karl Ove Knausgard *Harcom* című hatkötetes naplóregénye, valamint a kilétét gondosan titkoló olasz Elena Ferrante négykötetes családrégénye, a *Nápolyi történet*. Az talán természetes, hogy egyik író neve sem került szóba a Nobel-díjra esélyes szerzők között. Túl sokan olvassák őket, ráadásul van még idejük a befutásra, gondolhatta a bizottság. Peter Handke már harminc éve megírta remek drámáit és novelláit, de csak az idén tüntették ki. (Több mint húsz éve nem jelent meg Handke-kötet magyarul.) Más a helyzet a lengyel Olga Tokarczukkal, akinek megismertetésével három magyar kiadó is próbálkozott, eredménytelenül. Talán a Vince Kiadónak most szerencséje lesz.

◆ OLGA TOKARCZUK BIZARR TÖRTÉNETEK

címmel, magyarul Petneki Noémi érzékeny fordításában megjelent novellái ugyanis a Nobel-díj kihirdetésekor kerültek a boltokba, így rögtön reflektorfénybe kerültek. Ha nem csal a szimatunk, ezek a nagyon különböző szférában, képzelt vidéken és a valóságban játszódó, más-más elbeszélő technikát felvonultató írások a nagyregények közötti szünetekben íródtak, levezetéképpen. Bár kétszer is elolvastuk a kötetet, egy hónap múlva legfeljebb két novellát tudtunk felidézni magunkban a tizből. Az nem kétséges, hogy Tokarczuk remekül ír, de kapásból legalább tizenöt kortárs magyar szerzőt megnevezhetnének, aki hasonló színvonalon mond el történeteket életről, halálról, közönyről és megértésről.

(Vince Kiadó, 2019., 2995 Ft)

A Nobel-díj decemberi átvételekor Tokarczuk az irodalom leértékelődéséről beszélt, mint az internetes kor egyik betegségéről. Mi tesszük hozzá, hogy e kór jellegzetes tünete a kiadói engedékenység, s ennek következményeként az iszonyatos könyvtúltermelés. Nincsenek mesterek, tekintélyes kritikusok, akik lebeszelnék pályatársaikat egy-egy félkész kézirat megjelentetéséről, mondván, magadnak ártasz, ha ragaszkodsz a kiadáshoz. Dolgozz még! Két éve az Addig se iszik című paródiagyűjteményével Bödöcs Tibor, a kabaré új hullámának egyik legnagyobb tehetsége valósággal berobbant az irodalmi életbe.

Nem győztük dicsérni felkészültségét, remek humorát és íráskészségét. Ezt a pompás entrée-t homályosítja el most **BÖDÖCS TIBOR MEG SE KÍNÁLTAK** című, regénynek hirdetett művével. Oszkár, a halál felé tántorgó alkoholista szobafestő meséli el életét egy kocsmában Gyöngyinek, a szótlan csaposnőnek. Ilyen történetekkel aratott sikert negyvenvalahány éve Moldova György is. Persze Bödöcs továbblép, az ő főhőse nem csupán egy szerencsétlen, örökös bukásra ítélt proli, hanem egy meg nem értett zseni, aki úti-vágja a világ festészetének nagyjait, a híres és kevésbé híres művészek útkeresését. Oszkár nagy művész lehetne, ha másutt születik, más családban, más országban, ha nem kell munkába állnia fiatal gyerekként, ha nem egy zavaros politikai rendszerváltás árnyai fenyegetik lépten-nyomon, ha nem fut zátonyra a házassága, ha lányai nem idegenednek el tőle, és még hosszan sorolhatjuk a kudarc okait. Sorolhatjuk, de csak mellébeszélünk. Az igazi gond a mértéktelen ivás, az alkoholizmus. A közel kétszáz oldalas könyv tizedik oldalán tudjuk, hogy Oszkár mulatságosnak induló kocsmái monológjai nem vezetnek sehová. A trágár, primitív szöveg nem szervesül az intellektuális futamokkal. A poénok kezdetben megnevetetnek, aztán fáradtan kioltják egymást. Rossz lesz a szánk íze a hőcipős politikai okoskodásoktól is. Kár.

(Helikon Kiadó, 2019., 3499 Ft)

Háy János 2007-ben megjelent nagyregénye, A gyerek hihetetlen erővel mutatta meg, milyen kétségbeejtő, sőt, reménytelen egy alkoholista családból kiemelkedni. A hetvenéves **TEMESI FERENC AZ UTCA LEGJOBB KOCSMÁJA** című, a kerek évfordulóra megjelent novelláskötetében azzal szembesít minket, hogy egy tisztas vidéki értelmiségi család tehetséges fia miként iszik egyre többet és többet részint szerelmi bánatában, részint virtusból, részint a benne feszülő indulatokat levezetendő, míg nem a halál küszöbén találja magát. Az önmagához és az olvasóhoz is kínosan őszinte Temesi állítja, hogy írás közben sosem ivott, de a regények közötti terméketlen időszakok minden bizonnyal közrejátszottak abban, hogy a mára klasszikussá érett szótárregény, a Por (1986–87) után túlságosan hosszúra nyúlt a kísérletezés időszaka. A tagadhatatlanul német orientációjú kortárs magyar irodalom nehezen tudott mit kezdeni Temesinek az amerikai beat irodalom iránti vonzalmával, lázadásával, a test igényeinek szokatlanul kendőzetlen bemutatásával. A posztmodern szövegirodalom fénykorában ez az író történeteket mesélt.

Az utca legjobb kocsmája korábban megjelent írásokból áll, valamennyi a szerző életének egy-egy szakaszát idézi fel. A szegedi gyermekkor meghatározó figurájától, a nagyapától haladunk az iskolás és az egyetemi évek után az írói kiteljesedés felé. Aki nem ismeri Temesi pályáját, annak érdemes ezzel a könyvvel kezdeni az ismerkedést: egy kivételesen sokarcú, remek prózáirót, szeretnivalóan esendő embert ismerhet meg. Aztán jöjjen a Por és a Bartók.

(*Scolar Kiadó, 2019., 2999 Ft*)

SZÁNTÓ T. GÁBOR EURÓPA SZIMFÓNIA

című, tavaly késő ősszel megjelent regénye a szó legjobb értelmében vett lektűr. Olyan könyv, amitől a kritikusok feje fáj, hiszen a cselekmény világos és áttekinthető, fordultatos és izgalmas, a szereplők könnyen azonosítható, élesen körvonalazott figurák. Másként nézve: olyan könyv, amit szeretnek az olvasók, mert túl azon, hogy olvastatja magát, és nehéz letenni, komoly kérdéseket tesz fel a diktatúra és a szabadság, a konformizmus és a lázadás viszonyáról.

Szántó T. Gábor, akinek a novellájából készült Török Ferenc megrendítő filmje, a világsikert aratott 1945, régóta jelen van a magyar irodalomban, mégpedig izgalmas problémákat felvető elbeszélésekkel és regényekkel (sőt, versekkel is), mégsem ismeri jól a közönség. Talán a kritika hibájából, amely ki tudja, miért, kevés figyelmet fordít a zsidóságot nyíltan vállaló szerzőkre. Szántó T. pedig a Szombat című zsidó kulturális közéleti lap főszerkesztője.

Az új regény nem zsidó kérdést feszeget. András, a főszereplő egy román–magyar családban nevelkedik, nem sejtve, hogy a szüleinek hitt emberek közötti állandó feszültségnek a messiás múltba nyúlnak a gyökerei. András belügyi vezető „apja” rosszallásától kísérve hegedűművésznek készül, mi több, nagyon fiatalon a rangos kolozsvári szimfonikusok első hegedűse lesz. A zenekar Nyugat-Berlinből kap meghívást, így Andrásnak lehetősége nyílik korábban kitelepült szerelmével találkozni, és a berliniek világhírű karnagyának bizonyítani kivételes tehetségét. A háttérben lesben álló Securitate és a 68-as lázongó diákok mindent megtesznek, hogy ne ünneplés, hanem kudarc legyen Berlinben az Európa szimfónia bemutatója. Többet nem árulhatunk el a krimiszerűen izgalmas történetről, amelynek megfilmesítési jogát máris megvásárolták.

(*Scolar Kiadó, 2019., 3990 Ft*) ♦

SZÖVEG –
DÉR KATALIN klasszika-filológus

SOROZAT –
BIBLIA ÉS IRODALOM

ÖNISMERET

Tudom, mitől döglük a légy,
Tudom, ki hord rongyot, ki selymet,
Tudom, mi csúnya és mi szép.
Tudom, melyik fa mit teremhet,
Tudom, melyik mily nedvet enged,
Tudom, minden mögött van ok.
Tudom, ki dolgozik, ki tesped,
Csak azt nem tudom, ki vagyok

(...)

Tudom, amit kell tudni, Herceg!
Tudom, mi rozsdás, mi ragyog,
Tudom, hogy egyszer eltemetnek,
Csak azt nem tudom, ki vagyok.

*(Villon, Kérdések kérdése, részlet;
Mészöly Dezső fordítása)*

◆ „Ismerd meg önmagadat!” Egykor ez a felirat állt görög földön, a híres delphoi jósva kapuján, ahová királyok, papok, hadvezérek zarándokoltak el sorsukról tudakozódni. És amikor többnapos nehéz út után odaértetek, milyen isteni bölcsességet, milyen választ kaptak? „Ismerd meg önmagadat!” Ennyi. Ember, szólt Apollón jósisten, ez a legtöbb, amit neked mondhatok: ismerd meg önmagadat! Bármi baj, csapás miatt jöttél ide, ha megismered végre önmagadat, tudni fogod a választ kérdéseidre.

„Tudom, mitől döglük a légy” – igazi villonos kezdés a komoly témájú vers élén. Az ember valami mély belső késztetéstől úzve mindent kikutat, ahogy a tragikus sorsú mitikus görög király, Ödipusz mondja: „Nekem mindent tudnom, s látnom kell!” És ez lett a tragédiája, mert épp csak önmagát nem ismerte. A költemény minden sora így kezdődik: „Tudom...”, erre csap rá minden strófazáró sor: „csak azt nem tudom, ki vagyok.” Az ember megismeri a természet titkait, a világegyetemet, a dolgok okait, azaz a filozófiát, a társadalmat – „tudom, ki hord rongyot, ki selymet, tudom, ki dolgozik, ki tesped” –, még azt is tudja, amit egyetlen más élőlény sem, hogy meg kell halnia – „tudom, hogy egyszer eltemetnek” –, csak épp önmagát nem ismeri. Ha az önismeret ilyen életfontosságú dolog, miért olyan nehéz szert tenni rá? Először is azért, mert az önismeretnek lehetnek belső, szinte biológiai gátjai, csaknem leküzdhetetlen, mélyen rejtező akadályai, a feldolgozatlan csecsemő- és kisgyermekkorai traumák. Ilyen traumák érték Ödipuszt, akit szülei újszülöttként megcsönkítettek és kiraktak a vadonba, hogy elpusztuljon. Megmenekült, de élete és családjának, gyerkeinek élete is tragédia lett. Szinte leküzdhetetlen akadályá azután az önismeretnek, hogy mindenáron előnyös színben akarunk feltűnni önmagunk előtt. Görcsösen kötődünk pozitív énképünkhöz, nem tudunk szembenézni hibáinkkal, igyekszünk kimagyarázni azokat, másokra hárítani a felelősséget. Ez a hártó lelkület Ádám-Éva óta belé van kódolva a bűnre hajló emberbe. De az önismeret hiányának oka lehet ennek

Jacques Villon (1875–1963): Marcel Duchamps portréja.
146×114cm, olaj, lenvászon, 1951.

Jacques Villon (1875–1963): Raymond Duchamp-Villon portréja.
35×26,5 cm, olaj, fa, 1911.

ellenkezője is, egyfajta önmegvetés, aminek gyökere szintén a kisgyermekkorra nyúlik vissza. Végül sok-sok ember van, akiben ez a három ósok, a kisgyermekkorai sérülés, a felelősség háritása és az önmegvetés, a kóros kisebbségi érzés együtt jelentkezik – hogyan is ismerhetné önmagát? De bármi az ok, tény, hogy ha az ember pusztán saját erejéből akarja megismerni önmagát, garantáltan tévedni fog. Mások véleménye? Ezt fontos meghallgatni, de nem jó végső igazságnak elfogadni, mert az efféle vélekedés sokszor felszínes, téves, elfogult, netán rosszindulatú is lehet, vagy épp a hízelgés, az érdek motiválja. Akkor milyen forrásból ismerhetjük meg önmagunkat?

A Biblia itt is messze túlszárnyal minden más bölcseséget. Nemcsak megszólít, hogy ismerd meg önmagadat, mint a görög jósdá felirata, azt is megmondja, honnan meríthető az önismeret. Onnan, ahol az megtalálható: Istentől, a Bibliából, Jézustól. A Jakab-levél szerint (1,23) Isten Igéje „tükkör, amelyben az ember természettől kapott arcát nézegeti.” Ez a tükkör pontosan megmutatja igaz valónkat, csak bele kell nézni. Jézusról pedig azt olvassuk,

hogy ismerte az embert általában is, meg egyénekenként is mindenkit külön-külön, „jól tudta, mi lakik az emberben” (Jn 2,23–5). A 139. zsoltár (1–6) arról szól, hogy egyedül Isten ismeri az embert teljes mélységében, tökéletesen: „Uram, te megvizsgáltál és ismeresz.

Tudod, ha leülök és ha felkelek, messziről ismered gondolataimat, szemmel tartod, akár járok-kelek, akár pihenek. Előre ismered minden utamat.

Még nyelvemen sincs a szó, és te már érted egészen, Uram.

Minden oldalról körülveszel engem, és fölöttem tartod kezedet.

Oly nagy, oly csodálatos nekem ez a tudás: ésszel föl sem érhetem!”

Isten ad megbízhatóan igaz ismeretet az embernek önmagáról. Pál apostol gyönyörűen foglalja össze ezt (1 Kor 4,3–4): „sem emberi főrum nem ítél meg engem, sem magam nem ítélem meg önmagamat – van, aki engem megítéljen: az Úr az.” ♦

NYITOTT SZEMMEL ÉS ELMÉVEL

„Soha egyetlen embertársam életéről nem akartam, nem akarok és nem is tudnék lemondani” – üzenté egész életével és munkásságával id. dr. Béres József. A 100 éve, 1920. február 7-én született feltaláló a magyar tudománytörténet kimagasló alakja volt, eredményei, újszerű meglátásai jóval megelőzték a korát. Felismerései ma is aktuálisak, munkássága, küzdelme, élete példaértékű.

◆ AZ ÖTLET

A nagy ötletek, világraszóló találmányok gyakran hirtelen pattannak ki alkotójuk fejéből, de ők azt vallják, hogy hosszú évek tapasztalatgyűjtése, kutatómunkája, a probléma és a környezet alapos megfigyelése eredményezte a különleges pillanat és vele együtt a találmány megszületését. Különösen így van ez a tudomány világában, alighanem így vélekedett Szentgyörgyi Albert, Semmelweis Ignác és id. dr. Béres József is: „... következetesen alkalmaztam azt az alapszabályt, hogy a problémák kulcsát először a környezetben kell keresni... Lelkesen, nagy kedvvel, szorgalommal dolgoztam. Eredményeim nem úgy születtek, hogy leültem és kitaláltam, miként oldhatnánk meg a világ gondját-baját. A cseppek megalkotásáig csaknem húszévnyi, közönnyel és akadályokkal nem törődő kutatómunkára és az eredmények átfogó elemzésére volt szükség” – ismerhetjük meg Béres József kutatási elveit Béres Klára Cseppben az élet című életrajzi könyvéből.

A KUTATÁSOK

A tudós feltaláló első jelentős vizsgálatait a burgonyán végezte. Arra figyelte fel, hogy ugyanaz a növény,

ugyanolyan körülmények között, az egyik ágyásban egészségesen fejlődik, a másikban hitvány, beteg termést hoz. Nem hagyta nyugodni a kérdés: mi ennek az oka? A választ az egyetlen különbségben, a talajban kellett keresnie. Számtalan vizsgálattal, elemzésekkel ismerte fel azokat a létfontosságú anyagokat, amelyek a beteg talajból hiányoztak. Amikor ezeket megfelelően pótolta, a betegség nem alakult ki. Így jutott el sok éves következetes kutatómunkával a nyomelemek nélkülözhetetlen élettani szerepének felismeréséhez.

” **A megoldás ott van a természetben, csak nyitott szemmel és elmével kell járni.**
Id. dr. Béres József

TÁMADÁSOK KERESZTTÜZÉBEN

A szocializmus időszakában újszerű nézeteiért kuruzslónak kiáltották ki, és számtalan nehézséget kellett leküzdenie, amíg találmányát a rendszerváltozást követően elismerték. A Béres Részvénytársaság 1989-es megalapítását követően készítménye berobbant a köztudatba, és a vállalat következetes munkája meghozta a hivatalos elfogadást és elismerést.

Az első, sajtóban megjelent fotója (1966)

A legendás történetű fénymikroszkóppal (Kisvárdra, 1993)

Fiával a 85. születésnapjának ünnepén a Vigszínházban (Budapest, 2005)

BÉRES ÖRÖKSÉG

A legendás cseppeket 2000-ben gyógyszerre minősítették, és 2013-ban az elsőik között választották hungarikummá. Id. dr. Béres József 1997-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend tiszti keresztjét, 2002-ben Magyarország legrangosabb tudományos elismerésével, a Széchenyi-díjjal tüntették ki. Életművét a Magyar Örökség részeként tartják számon, nevét intézmények, utcák, terek viselik, életútját könyvek, dokumentumfilmek, színdarabok, televíziós játék- és mozifilm is feldolgozta.

A feltaláló című mozifilm, amely súlyos küzdelmeinek időszakát idézi fel, február 6-tól látható a mozikban. A film rendezője, Gyöngyössi Bence így fogalmazta meg életútjának üzenetét a 21. századi fiatalok számára:

„Dr. Béres József sorsa, egész életútja olyan morális példát, egyszerű, közérthető és megkérdőjelezhetetlen értékrendet hagy

ránk, amely napjainkban – amikor a digitalizált-globalizált világban egyre több ember keresi tanácstalanul az identitását – aktuálisabb, mint valaha. Dr. Béres József élete a tudományos eredményein túl ezekről az értékekről szól. Az igazához való ragaszkodás, az álmai céltudatos követése is példaértékű. A film azt sugallja – nem utolsósorban a fiataloknak –, hogy bár hosszú, konfliktusokkal teli út vezet az álmok megvalósításáig, mégis megéri azt a bizonyos utat maximális határozottsággal és áldozatkészséggel végigjárni.”

Minden ember élete úgy válhat valóban teljessé, ha határozott célja van, amely felé minden nehézség ellenére egy életen át törekszik. Béres József ma már nincs közöttünk, de gyermekei, unokái és a vállalat munkatársai az általa kijelölt úton mennek tovább. ♦

SZÖVEG –
MIRTSE ÁRON zoológus

SOROZAT –
ÁLLATOK KÖZELRŐL

MÍG A BAJCSA KI NEM SERKEN...

Közismert, hogy az anyaállatok milyen elszántan tudják védelmezni utódaikat: a mindennapokban is használt metaforává váltak az anyatigris és az anyamedve kifejezések, és tudjuk, hogy a sebzett vadkannál csak egy veszélyesebb van, mégpedig a vadkoca, ha a malacait védi. Ugyanakkor megfigyelhettük, hogy felnőtt utódait a kutya, a macska egy idő után meg sem ismeri.

- ◆ Léteznek-e az állatvilágban életre szóló családi kapcsolatok? Hogyan viszonyul egy állatkölyök az anyjához, apjához, és hogyan változik, alakul a kapcsolatuk a felnőtté válás során? Ahogy az állatvilágban nagyjából mindent, ezt is a célszerűség szabályozza. Látszólag egyértelmű, hogy előbb-utóbb minden utódnak függetlenné kell válnia, és ez többnyire meg is történik, de vannak kivételes esetek: olyan állatcsaládok, ahol legalábbis a nőnemű le- és felmenők életük végéig kapcsolatban maradnak. És léteznek olyan határvonalak, fordulóponatok is a kis állat életében, amelyek megváltoztatják a helyzetüket a szüleikkel szemben, és új utakra terelik őket.

AMÍG A FARKA CSÍKOS

A gyíkokról általánosságban úgy tudjuk, hogy lerakják tojásaikat, elásva többnyire a talajba, majd magukra hagyják, és a kikelő kicsinyekkel sosem találkoznak. De nem mindegyikük tesz így. A Délkelet-Ázsiában élő toke vagy pettyes gekkó a legnagyobb termetű gekkófajok egyike. Mindkét ivar erősen területvédő: a hím nemű betolakodókat a hím, a nőneműeket a nőstény tartja távol a pár elfoglalt területétől. Mivel a függőleges, sima felületen is kényelmesen közlekednek, tojásaikat a sziklafalra vagy fakéregre tapasztják, ahol kevés ellenség férhet hozzájuk. De nem érik be ennyivel: felváltva őrzik is a fészekaljat. A kikelő utódok farka jellegzetes, feltűnő, fekete-fehér csíkos. Amíg ilyen színe van, addig a szülők nem bántják, holott más kisebb termetű gyíkot elzavarnának vagy akár zsákmányul is ejtenének. Egészen addig nem tekintik őket sem tápláléknak, sem vetélytársnak, amíg növekedésük során le nem cserélik ezeket az újszülött kori csíkokat a kifejllett kori színezetükre.

Níluszi krokodil (*Crocodylus niloticus*)

ANYÁK ÉS LÁNYAIK

A fiatalok elvándorlása a csapatból kézenfekvő módja a genetikai változatosság biztosításának, a beltenyészet elkerülésének. Egyes esetekben azonban erre csak később kerül sor: az első évüket betöltve, a következő szaporodási időszakban még a szülőikkel maradnak, és egyelőre nem hoznak világra utódokat, hanem segítenek ifjabb testvéreik ellátásában, miközben ők maguk is gyakorlatot szereznek az ivadékgondozásban, és csak utána válnak önállóvá. Ez figyelhető meg számos madár,

például a jégmadarak Ausztráliában élő óriása, a kacagójancsi vagy más néven kookaburra esetében, de így tesz némelyik emlős, például egyes falkában élő kutyafélék is. Másutt, mint például az elefántoknál, a nőstény utódok egyáltalán nem hagyják el a csapatot, hanem egész életükben anyjukkal és idősebb nőrokonaikkal alkotnak családot, melynek vezetője is egy tapasztalt, öreg tehén. A bikaborjak csak ivaréretükig maradnak a csapattal, felnőtt bikák csak a párzás idejére csatlakoznak hozzájuk. >

Nyugati gorilla (*Gorilla gorilla*)

ÖRÖKLŐDŐ ANYAI RANG

Az ember hajlamos azt feltételezni, hogy a származásból adódó kiváltságok, a születéskor megörökölt kedvező társadalmi helyzet csak a mi fajunkra jellemző, az állatoknál kizárólag a rátermettség biztosítja az előrejutást a ranglétrán. Ám ez nem így van. A rhesusmajmok hatalmas csapatokban élnek, melyeknek létszáma húsztól akár kétszáz főig is terjedhet. Ez a makákó az egyik legtöbbet kutatott és legjobban ismert faja a főemlősöknek, társas viselkedéséről is sokat tudunk. A csapatban a hímek és a nőstények között külön-külön rangsor alakul ki, de társadalmuk alapvetően matriarchális, vagyis anyajogú. Egy-egy nőstény kölyöknek a csapatban elfoglalt társadalmi helyzetét meghatározza az anyjának a rangja. A nőnemű testvérek között a rangsort a születés sorrendje dönti el, de különös módon nem a legidősebb, hanem épp ellenkezőleg, a legfiatalabb viseli a legmagasabb pozíciót. A hím kölyköket viszont, miután ivaréretté váltak, elzavarják a csapat domináns hímjei.

KIRÁLYOK ÉS KIRÁLYFIAK

A hím gorilla, csakúgy, mint a hím oroszlán, példás családapa – ha a saját utódairól van szó. Ám ha átveszi az uralmat egy hárem fölött, az előzőleg uralkodó hímek kölykeit mindkettő hajlamos kíméletlenül elpusztítani. A genetika könyörtelen parancsa ez: mivel célja a saját gényeinek továbbadása, nem szándékozik energiát fektetni idegen leszármazottak felnevelésébe. Az ezt követően világra jött, immár saját csemetékkel szemben viszont elképesztően türelmesen viselkedik. Megható látvány, amikor az állatok királya engedi, hogy a kis trónörökös felmásson sörényes feje tetejére, vagy az ezüsthátú gorilla hatalmas markába veszi csöppnyi gyermekét. Ez az idilli állapot addig tart, amíg az ifjú trónörökös az ivarérettség küszöbére nem lép. Ekkor az apák és fiúk viszonya távolságtartóbb lesz, egyre gyakrabban kerül sor rendreutasításra, és végül a fiatal hímek távoznak a csoportból, hogy legénycsapatokat alkotva folytassák életüket, míg maguk is családfővé nem válnak.

Afrikai elefánt (*Loxodonta africana*)

AZ ÁLLATKERTBEN MINDEN KICSIT MÁS

Vannak olyan állatok is, amelyeknek a hímje egyáltalán nem vesz részt az ivadékgyógyozásban. Ilyenek például a medvék: a kis medvebocs komoly veszélyben van, ha a vadonban véletlenül kifejlett hímekkel fut össze, és ezt tudja az anyja is, ezért ha épp utódokat nevel, igyekszik elkerülni a találkozást gyermekei apjával. Az elefántoknál sem szokásos a bika közreműködése a családi életben, de veszélyt azért nem jelent a borjakra. A Budapesti Állatkert jelenleg cseperedőben levő kis elefántja, Arun viszont másfél éves korában találkozott először testközelből az apjával, de azóta szinte le sem lehet vakarni róla, és Assam példás gyengédséggel fürdik, labdázik, ormányszkanderezik vele: remekül belejött az apaszerepbe. Ez az jó kapcsolatot addig tart, amíg a fiatal elefántbika el nem éri azt a kort, amikor már el kell hagynia a szülői közösséget. ♦

Meglepően gyengéd szülők a krokodilok: az anya a szájában, veszedelmes fogai közt szállítja a vízbe a parton kikelt kicsinyeit, és olykor egy éven át is őrzi, védelmezi őket, míg önállóvá nem válnak. Ezután azonban kapcsolatuk megszakad.

A fiataloknak a szülőikkel való együttmaradása a következő szaporodási időszakra különféle előnyökkel jár. Növeli a következő nemzedék életben maradási esélyeit, időt hagy a tenyészettség elérésére, és egyben eszköze a születésszabályozásnak is.

Kutyáknál, macskáknál a szülő és utód közti jó viszony tartósan is fennmaradhat, ha felnőttként együtt élnek. Ám ha az utód új gazdához kerül, az életközösség megszűnésével a viszonyuk felbomlik, és később már nem ismerik fel egymásban a vérrokont.

A hímek és nőstények közti szembetűnő különbség egyik célja éppen az, hogy a hímek ivarérett státuszát jelezze. Ilyen például az oroszlán sörénye, a páviánbasa gallérja vagy a hím gorilla ezüstös háta, illetve számos madár nászruhája.

A MÉDIA AZ EMBERÉRT, A CSALÁDOKÉRT VAN!

Január 16-án ismét a családbarát médiát ünnepeltük. Nem a sztárok csillámporától látványos, nem a legerősebben harsogó, a botrányt híresztelő médiát, hanem azt, amely az emberért van. Az újságírókat, akik 2019-ben a családokért dolgoztak. A szakmai elismeréseket az Operaház hamarosan megnyíló új játszóhelyén, a kőbányai Eiffel Műhelyházban adták át. A díjat 2007-ben alapította a Média a Családért Alapítvány és a Képmás magazin. A magyarországi, valamint a külhoni Média a Családért-díj mellett gazdára talált két közönségszavak és az EMMI különdíja is.

A díjátadó gála házigazdája **Szám Kati**, a Képmás főszerkesztője, valamint **Ókovács Szilveszter**, az Operaház főigazgatója voltak, az estét a Magyar Állami Operaház művészei tették színessé.

- ◆ „A Média a Családért Alapítvány immár 14 éve olyan missziós tevékenységet végez, amely szilárd állásfoglalás a család, a házasság és a gyermekvállalás mellett. Olyan világban élünk, ahol nem szeretjük az összetett, komplikált dolgokat, amikért meg kell küzdenünk. Ami elromlik, azt nem akarjuk megjavítani, inkább kidobjuk. Vannak, akik úgy gondolják, hogy a család egy leáldozóban lévő műfaj, egy »old school« modell, és helyettesíthető mással. Pedig a családra még nem találtak fel applikációt, mert a családot nem lehet helyettesíteni semmivel, a családra nem írható algoritmus, annyiféle, ahányfélénk mi vagyunk, egyedi, akárcsak az ujjlenyomatunk” – mondta Lévai Anikó megnyitó beszédében.

Zirig Árpád publicisztikája nyerte el a szakmai zsűri által odaítélt Média a Csaláért-díjat és az azzal járó 1 millió forintot. Cikkének címe: „**Csak az reszel neked almát, aki igazán szeret**” – az írás a Magyar Konyhában jelent meg, és a generációkon átívelő gondoskodásról szól, amelyben egy férfi is lehet erős, még a női terepnek tartott konyhában is. „Ezzel a főállású apaságot is díjazták, nem csak engem – mondta a győztes – ami pedig a munkát illeti: minden konyhai anyagban kell lennie annyi plusz léleknek, amitől az étellel telivé válik.”

MÉDIA A CSALÁDÉRT KÖZÖNSÉGDÍJ

A közönségsvavazás győztese a „**Fel is kell őket ám nevelni!**” című írás szerzője, **Zubor Rozália**. A Famiily.hu-n megjelent cikkéért szavazott rá a közönség. „Már a jelöltek közé is nagy megtiszteltetés volt bekerülni. A téma számomra igen fontos volt, a család, az anyaság mellett IgenAnya blogomon is kampányolok” – mondta a szerző.

KÜLHONI MÉDIA A CSALÁDÉRT KÖZÖNSÉGDÍJ

Péter Beáta a liget.ro munkatársa nyerte el a külhoni közönségdíjat, aki riportjában egy családot mutat be. Győzelmét egy közönség győzelmeként értékelte: „Óriási megtiszteltetés volt a jelölés, az pedig, hogy a külhoni közönségdíjat végül az Ádám családról szóló cikkem nyerte, azt mutatja, hogy a közönség összefogott. A közönségdíj azt is jelenti számomra, hogy ahol dolgozom, ott a helyemen vagyok.”

KÜLHONI MÉDIA A CSALÁDÉRT-DÍJ

A külhoni díjat a Ma7 média-család munkatársának, **B. Vida Júliának** ítélte oda a zsűri. A „**Hanna és Kincső az első pillanattól a családunkhoz tartozik**” című cikkében az Oros házaspárt mutatta be, akik három édesgyermekük mellé egy ikerpárt fogadtak örökbe. Az írás a Külhoni Média a Családért-díj márciusi jelöltje.

A szerző nem számított a díjra: „Csak az ütött szöveget a fejembe, hogy videó készült rólam. De aztán azt gondoltam, ilyen minden jelölről készül. Az esélytelenek nyugalmával jöttem el, hiszen sok remek kollégám is itt van, Erdélyből is többen jöttek. A díj mutatja, hogy a jó példákat fontos kiemelni.”

MÉDIA A CSALÁDÉRT EMMI KÜLÖNDÍJ

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának 250 ezer forinttal járó különdíját **Benkő Andrea** és **kollégái**, akiket **Bicsák Eszter** képviselt, kapta a Kossuth

Rádió „Családok, történetek” sorozatának egyik adásáért. „Aki az abortuszt választja, nem feltétlenül bélyegzik meg, aki igent mond egy életre és örökbe adja a gyermekét, az rossz anya” – hangzik el az elgondolkodtató mondat a műsorban, amely az örökbefogadás témáját járta körül. Az elismerést **dr. Beneda Attila** helyettes államtitkár adta át.

Az est végén a Képmás magazin lapigazgatója, **Molnár-Bánffy Kata** örömmel jelentette be, hogy a 2020. évi Média a Családért-díj támogatója a Magyar Telekom lesz. ♦

A MÉDIA A CSALÁDÉRT-DÍJ TÁMOGATÓJA:

A KÜLHONI MÉDIA A CSALÁDÉRT-DÍJ TÁMOGATÓJA:

TÁRSRSZERVEZŐJE:

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

A RENDEZVÉNY TÁMOGATÓJA:

TÁMOGATÓK:

KIEMELT MÉDIAPARTNER:

SZÖVEG –
UNGVÁRY ZSOLT

SOROZAT –
APASZEMMEL

HA SZÖKIK AZ ÉV

Érdekes dolog a teljesen objektívnek látszó idő. Egy napnak hívjuk azt, ami alatt a Föld megfordul a tengelye körül, egy esztendőnek pedig, amíg megkerüli a Napot. Erre nincsen ráhatásunk; bár talán a klímahisztéria mintájára rövidesen lesz csillagászati hisztéria is, hogy lassítsuk le a Földet, mert így lerepülünk róla. Azt viszont mi, illetve őseink határozták el, hogy hétnaponta újrakezdjük a számlálást, és önkényesen azt mondjuk, ma szerda van. A bolt hatkor nyit, az iskolában matek-, fizika-, tesi- és két magyaróra, a Bajnokok Ligájában selejtező mérkőzés. Az utcákon közlekedési dugó, az emberek a dolguk után sietnek, a templom zárva, a játszótéren néhány egészen pöttömnyi nebuló babakocsis anyukával. Egy másik alkalommal pedig vasárnap lesz; látszólag semmi különbség, mégis a többség tovább alszik, a forgalom gyér, páran sétálgatnak, a cukrászdákba többen térnek be, a templom kapuját kitárják, a gyerekek már délelőtt ellepik a játszóteret. Máskor a hosszú hétvége érdekében elcseréljük a napokat, a kormány döntése nyomán a péntek szombat lesz, munkába igyekvők helyett piacra tartókat látunk.

◆ Óriási hatalom ez; magunk alá gyűrjük az időt. Julius Caesar parancsára bevezették a szökőévet, és február az addigi 28 napjához négyévente kapott plusz egyet. De még a nagy Caesar sem volt tökéletes, pontatlan kalendáriumán másfél ezer év múltán módosítani kellett. Így az akkori világ talán legbefolyásosabb személye, a római pápa elrendelte, hogy 1582. október 4-ét, csütörtököt, 15-e, péntek kövesse. Persze akkor is akadtak, akiknek Gergely szava nem számított, az ortodoxok nem tértek át az új időszámításra, ezért fordulhatott elő, hogy a nagy októberi szocialista forradalom voltaképpen november 7-én zajlott. Az ellentmondást Leninék gyorsan fel is oldották, és államuk már a következő esztendőben áttért a Gergely-naptárra. Az egyház egyébként nem, ezért a mai napig nem esik egybe az ortodox és a nyugati karácsony.

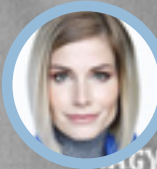
A szökőévnek sok más mellett annyi következménye lett, hogy néhány honfitársunk (személyes becslésem szerint kb. hétezren lehetnek) csak négyévente ünneplheti pontosan a születésnapját. A régiak közül így járt

a mártír győri püspök, Apor Vilmos, aki 53 esztendősen bekövetkezett haláláig csak 12-szer fújhatta el a megfelelő napon a tortagyertyáit. (Azért nem 13-szor, mert a Gergely-féle reform szerint a kerek évszázadok közül csak a 400-zal oszthatóak szökőévek, 1900 nem volt az.) Fiatalon megözvegyült nagymamám második házasságát 1956. február 29-én kötötte; a népszerű rajzfilmsorozatban Mézga Aladár is utal egyszer rá, hogy ezen a napon született. Mai világunkban, amikor mindenki egyéniség és mindenki abban egyforma, hogy különböző, igazán kiváló lehetőség a kitűnésre egy ilyen születésnap. Kérdés, ez később nem okoz-e megannyi kellemetlenséget, nem bosszankodnak-e a precizitáshoz szokott számítógépes algoritmusok ezen az anomálián; egy dátum, ami 1460 naponta ismétlődik.

Én szökőévben születtem, februárban; kilenc napon múlt, hogy nem tartozom e jeles csoportba, bár azt gondolom, a kitűnni vágyásra ennél hasznosabb mód is van.

Még töprengék rajta. ◆

2A MŰTÉD

BERKESI JUDIT

MAGYAR REFORMÁTUS
SZERETETSZOLGÁLAT

„NAGYON BECSÜLÖM
A MAGYAR REFORMÁTUS
SZERETETSZOLGÁLAT
ÜGYVEZETŐJÉT, JUHÁSZ
MÁRTONT, ÖRÖM ÉS
MEGTISZTELLETÉS
A CSAPATÁVAL EGYÜTT
DOLGOZNI.”